

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне: РДГУ, 2005. – 155 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

УДК: [378.14:37.0832]-057.87

Г.І. НАУМЧУК

ДУХОВНІСТЬ І ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Резюме. В статті розкрито актуальне питання формування духовності особистості студента в умовах навчання у ВНЗ. Подані різні підходи вчених до розкриття поняття „духовність”. Здійснено аналіз результатів експериментального дослідження з проблеми. Наведені приклади різноманітних форм виховної роботи зі студентами.

Ключові слова: духовність, духовні цінності, духовна культура, духовний світ людини, особистість, навчання, виховання, ноосфера, моносуб'єкт, полісуб'єкт, метасуб'єкт.

Постановка проблеми. Становлення української державності, інтеграції у європейське світове товариство, перехід до демократичних методів управління державою, побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на людину, націю. Пріоритети духовної культури визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу у національній системі освіти України.

Мірою розвитку суспільства завжди був рівень розвитку культури, духовної сутності людини. Сучасний період розвитку суспільства в нашій незалежній державі Україні відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти та виховання. Чим досконаліше виховання, тим щасливіші народи, наголошував Гельвецій. Зневага до виховання є загибеллю людей, сімей держав і всього світу, говорив Ян Амос Коменський. На думку більшості вітчизняних та зарубіжних дослідників без культури духовності людство загине.

У сучасних умовах чітко визначилися суперечності між можливостями і потребами духовного розвитку особи, зокрема, у розв'язанні важливих соціальних і економічних проблем держави – з одного боку, а з іншого – неприпустимо слабким використанням їх у розбудові демократичного суспільства.

Дослідженню даного питання велику увагу приділяли відомі вчені ще на початку ХХ століття. Так, В.Вернадський створив духовно-інтелектуальну теорію „ноосферної людини”, ввівши поняття ноосфери (від грецького – розум і сфера) – оболонка земної кулі, де відбувається взаємодія природи і людського суспільства [2]. Філософи М.Бердяєв, В.Вернадський, В.Соловйов, П.Флоренський вважали, що людина – це сутність Всесвіту. І шлях до духовності лежить через злиття людини з Космосом. Духовна людина живе творчою діяльністю і свої можливості реалізує відповідно до законів Природи і Космосу. Таким чином вона гармонізує життя на планеті.

Національну систему освіти, головним елементом якої є християнська мораль, розробив відомий професор Г.Ващенко. Він вважав, що служіння Богові й Батьківщині – це основні цінності українського народу, які завжди виступають фундаментом цивілізованого суспільства і є основою духовності людини.

Духовну людину, вважав Г.Сковорода, творить шлях добра. Пізнати, усвідомити й розуміти свою духовну природу, своє призначення у світі закликає людину вчення Христа: „Бог і щастя – недалеко воно. Близько воно. У серці і в душі твоїй” [7; 14].

Філософську „ідею серця” Г.Сковороди підтримав філософ і педагог П.Юркевич, випускник Київської духовної академії, який пізніше став першим завідувачем кафедрою філософії Московського університету. У своїх працях „Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого”, „Читання про виховання”, „Курс загальної педагогіки з додатками” П.Юркевич наголошує, що світ має цінність не лише для розуму людини, а й для її волі і серця. Усвідомлення людиною шляхів до щастя надає їй внутрішньої самоорганізованості у прагненні до вдосконалення. Не лише життя повинне бути гідне нас, наголошує Юркевич, але й кожен з нас повинен мати і постійно проявляти людське достоїнство. Ідеал освіти і виховання полягає, на його думку, в посиленні природного натхнення, досконалості в душі вихованця [3; 294-298].

Сучасні психологи та педагоги визначають домінуючим у вихованні духовності особистості ставлення її до іншої людини.

Так, Рубінштейн писав: „...Найперша з умов життя людини – це інша людина. Ставлення до іншої людини, до людей становить основну тканину людського життя, її серцевину. „Серце людини усе зіткане з її людських стосунків з іншими людьми; те, чого вона варта, цілком визначається тим, до яких людських стосунків вона прагне, які стосунки з людьми, з іншою людиною вона здатна встановлювати” [6; 262-263].

Велику увагу приділяє формуванню духовного світу школяра на основі даної ідеї В.О.Сухомлинський у своїх творах „Як виховати справжню Людину”, „Листи до сина”, „Листи до дочки”, „Народження громадянина”, „Павльська середня школа” і ін. Наголошуючи на важливості чуйності і чутливості як основи у вихованні духовності людини, він стверджує, щоб „кожний з малих років був чутливим і уважним до духовного світу іншої людини”, „щоб дитина, віддаючи тепло своєї душі іншим людям, знаходила в цьому особисту радість” [8; 188].

У кінці ХХ століття вчені-гуманісти обґрунтовують і практично втілюють у життя ідею відродження духовності людини і суспільства через різні науки: педагогіку, психологію, філософію, етику, релігієзнавство, соціологію і ін.

Так, Зеліченко О. у праці „Психологія духовності” подає цікаву концепцію духовного світу, який є найвищим щаблем в ієрархії: фізичний світ неживої природи – світ живої природи (біосфера) – психічний світ (ноосфера) – духовний світ (спіріосфера). А Тюріна Т. у книзі „Основи духовної педагогіки. Філософсько-

педагогічні нариси” наголошує, що ідея виховання духовності тісно пов’язана з тим, що людина є не лише біосоціальною істотою, але й має духовне походження. Завдяки душі вона долає свою природно-фізичну та соціальну обмеженість у просторі і часі, виходить у безмежність духовного буття, усвідомлюючи свій космічний статус, своє місце і роль у Всесвіті. У своїй теорії Тюріна спирається на нетрадиційні теорії, зокрема на думки італійського психіатра та психолога Р.Ассаджолі, який в еволюції людини виділяє різні етапи духовного зростання: від пізнання свого внутрішнього світу до поєднання з Богом.

Концепцію духовної еволюції розвивали у своїх дослідженнях О.Киричук та З.Карпенко, наголошуючи, що людина у своєму розвитку проходить шлях від моносуб’єкта до полі – і метасуб’єкта. Моносуб’єкт – це такий рівень розвитку людини, на якому вона реалізує себе у конкретній справі чи діяльності, які оцінюються з точки зору ефективності та доцільності. Полісуб’єкт вже включається у соціальну взаємодію. Метасуб’єкт – це найвищий духовний рівень розвитку людини, на якому, як вважають вчені, метасуб’єкт вступає у стосунки із Творцем і Вічністю.

На сучасному етапі розвитку України все більше вчених-дослідників розглядають проблеми виховання духовності людини на засадах Істини, Добра, Краси, тобто через прилучення до загальнолюдської культури.

Подібну думку висловлює О.Олексюк у докторській дисертації „Формування духовного потенціалу в процесі потенційної професійної підготовки”. М.Бахтін вважає, що духовність особистості реалізується через вчинок, в якому людина виступає відповідальним суб’єктом процесу життєтворчості. І.Зязюн та Г.Сагач у навчальному посібнику „Краса педагогічної дії” висловлюють думку про те, що найвищою метою педагогіки духовності є сприяння найефективнішому духовному розвитку особистості, формуванню духовної культури соціуму, що проявляється через різні форми суспільної свідомості: науку, мистецтво, мораль, релігію [5; 127-137].

В українському педагогічному словнику С.Гончаренка наголошується, що „Формування духовних потреб особистості є найважливішим завданням виховання” [4; 106].

Зінаїда Гіптерс, старший науковий співробітник лабораторії гуманізації професійної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (Львівський науково-практичний центр), у статті „До проблеми виховання студента” наголошує: „Нехтування проблемою духовної культури призвело до прагматичної орієнтації молоді. Тому однією з найважливіших проблем підготовки фахівця є духовний розвиток особистості і досить глибоко аналізує основні питання, що стосуються духовності у формуванні особистості студента” [3; 15-17].

У статті „Соціально-філософський аналіз духовності людини” професор Київського національного торговельно-економічного університету Валуйський О.О., аналізуючи матеріалістичне і релігійне тлумачення духовності, робить висновок, що варто сьогодні проявляти „повагу до обох типів духовності” „в ім’я розбудови земного дому, збереження миру” і на основі висновків експериментального дослідження формує своє розуміння поняття „духовність” [1; 19-28].

Духовна культура, на думку Щербаня, складається з таких складових: інтелектуальна (знання, мислення); моральна (честь, гідність, культура почуттів, статеві культура); культура спілкування (комунікативні здібності, духовні запити, культура мови); національна культура та національна самосвідомість; художньо-естетична; християнська морально-етична, релігійні заповіді і традиції; родинно-побутова; політична, правова, екологічна культура особистості [11; 28].

Людина виявилася заручником цивілізаційного процесу, але звільнити себе від цього може лише сама. „Сучасне людство на тлі видатних досягнень науки, все більше втрачаючи духовні цінності, невинно рухається до повної моральної деградації. Тому йдеться про порятунок цивілізації і найперше духовний”, – наголошується в статті Кузя В.Г. „Освіта і школа XXI століття” [6; 143-150].

Що варто розуміти під поняттям „духовність?” Слово „духовність” походить від слова „дух”, яке в „Новому тлумачному словнику української мови” в одному з випадків трактується як „внутрішній стан, моральна сила людини, колективу”. У мові та літературі часто вживають вислови: „У здоровому тілі – здоровий дух”, „Занепадати духом” – втрачати бадьорість, надію на щось, зневіритися в можливості чого-небудь. „Набиратися духу” – набиратися сміливості, рішучості; „Підносити дух” – надихати, запалювати, підбадьорювати кого-небудь. „За релігійними уявленнями – безсмертна, нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя і відрізняє від тварини; душа”, – трактує це й же словник [5; 868-869]. Звідси духовність – спосіб формування особистості, зустріч із самим собою, розбудови свого „я”, зустріч із душею; це виховання ціннісних орієнтацій особистості, конструювання менталітету, поєднання розуміння світу з моральними законами [7; 868-869].

Таким чином, **духовність** – це внутрішній духовний стрижень людини, його моральний абсолют, що постійно нагадує: „Ти – людина і будь завжди гідний цього високого звання!” Тому головними домінантами духовності виступають віра, надія, любов і совість.

Розрізняють матеріалістичне та ідеалістичне тлумачення духовності. Як матеріалісти, так і представники ідеалістичного напрямку вважають за необхідність в житті людини, доброту, гуманність, надію на краще, щастя і виступають проти негативних явищ у суспільстві таких, як: крадіжка, вбивство, брехня, зло тощо. Однак кожен з них має свій механізм реалізації духовності. Віруючі вважають, що ідеальне суспільство без Бога неможливе. Атеїсти впевнені, що забезпечити формування особистості можна суто людськими засобами і силами. Тому ці погляди на духовність людини є взаємодоповнюючими і однаково конструктивними у

формуванні особистості студента.

На основі вищесказаного можна дати ще одне визначення поняття „духовність”. Духовність – це ємнісне, інтегральне поняття, орієнтоване на людину, яка має високий гуманістичний потенціал, моральну стійкість, постійне прагнення до втілення в життя таких ідеалів людства, як: віра, надія, любов, сумління. Якщо дотримуватися аксіологічного підходу до духовності, то доцільно зазначити, що духовність – це концентрація створюваного і морально-естетичного відношення людини до дійсності, найвищим виявом якого є загальнолюдські цінності: істина, свобода, добро, краса.

Різноманітні визначення поняття „духовність” відкривають сприятливі умови для формування і розвитку студентської культури, вільної від догм та стереотипів. Як же розуміють сутність і зміст духовності студенти нашого університету?

Під час анкетного соціологічного опитування студентам другого курсу педагогічного факультету, було запропоновано дати відповіді на питання: „Вкажіть судження, в яких, на Ваш погляд, правильно відображено сутність поняття „духовність”. Відповіді респондентів розподілилися наступним чином: 30,6% вважають, що духовність – це моральний та естетичний бік духовного світу людини; 25,4% – це внутрішній стан людини, під яким розуміють сукупність явищ та процесів, які віддзеркалюють те, що відбувається у суспільстві; 29,8% – це історичні, етичні, естетичні, економічні та інші знання людини, на основі яких вона будує свою поведінку; 8,2% – це емоційно чуттєвий бік людського пізнання; 3,8% – це ідеальна модель процесів суспільства, що відбуваються у свідомості людини, на основі яких вона приймає рішення, 2,2% – не змогли дати відповіді. Одержані відповіді свідчать про те, що більша частина студентів поділяють поширену в навчальній та науковій літературі думку про те, що духовність – це високий вияв морального і естетичного відношення людини до інших людей, всього навколишнього середовища. Проте, отримані відповіді викликають занепокоєння, оскільки 2,2% опитуваних студентів не змогли дати хоча б приблизної відповіді на поставлене питання. Це вказує на те, що викладачам та кураторам необхідно поліпшити виховну роботу орієнтовно під такими кутами зору: „Поліпшення виховної роботи серед студентів ВНЗ”, „Підвищення рівня духовності і культури студентської молоді”, „Духовність і навчання у формуванні особистості студента”, „Позааурочна виховна діяльність і формування особистості студента”, „Про виконання „Закону про мови” в Україні”, „Виховання національної свідомості, громадянської та духовної культури студентів”, „Духовні цінності студента” і ін.

Пізнання і розвиток духовності людини, сукупності факторів, які її детермінують, викликає сьогодні великий інтерес. Духовність утверджує себе як **активний процес**, який потребує постійного оновлення, змістового забезпечення. На цей процес впливає унікальність кожної людської індивідуальності. Одночасно духовність формується на основі тісного зв'язку людини з природою, духовною культурою та іншими духовними цінностями суспільства. Розв'язання цієї проблеми можливе лише на основі розумної єдності двох зазначених джерел. Невипадково багато філософів підкреслювали, що „жити по-людськи” означає жити так, щоб біологічна досконалість, соціальна зрілість і внутрішня духовність постійно взаємно доповнювали одна одну. Причому, з'єднуючою ланкою у цьому цілому, що постійно розвивається, виступає духовність як показник рівня розвитку людини, вираження її світогляду, соціальної активності, гуманного відношення до свого народу і людства взагалі.

Відповідно до цих положень було поставлене студентам-другокурсникам питання: „Які фактори, на Вашу думку, найбільш сприяють розвитку духовності людини?” 39,5% респондентів таким фактором назвали систему освіти і виховання; 35,2% – умови, що існують в суспільстві; 17,3% – кіно, театри, інші осередки культури; 3,7% – матеріальне забезпечення; 2,3% – засоби масової інформації; 2% – не дали конкретної відповіді.

Слід відзначити, що пріоритетне значення у процесі формування та розвитку людини студенти відвели системі освіти і виховання. Це свідчить про те, що навіть при всіх недоліках навчально-виховної роботи сучасна середня та вища школа – це опора у формуванні духовності підростаючого покоління. Помічаємо, що засобом масової інформації студенти надали невелику роль (17,3%). Це говорить про те, що молодь розуміє, як досить часто засоби масової інформації пропагують насилля, агресію, цинізм, нігілізм, зло, гонитву за матеріальним багатством та інші негативні явища, які руйнують духовність молоді людини.

Поняття „духовність” доречно вживати при характеристиці внутрішнього суб'єктивного світу людини, як її „духовного світу”. Визначимо критерії, за якими визначають поняття „духовний світ людини” знову ж таки на основі відповідей студентів. У відповідях студентів на поставлене питання приділяється велика увага знанням, розуму, мисленню, цінностям та іншим компонентам. Це свідчить про те, що повільно долається стереотип, згідно з яким стверджувалось, що поняття „духовний світ особистості” тотожне поняттю „індивідуальна свідомість”. Духовний світ особистості виявляє себе по-різному: емоційно, інтуїтивно, інтелектуально, свідомо, несвідомо. А це означає, що поняття „духовний світ особистості” є більш широким за обсягом і більш глибоким за змістом, ніж поняття „індивідуальна свідомість”.

Проаналізуємо їх відповіді на питання: „Від кого, на Вашу думку, залежить формування та розвиток духовного світу людини?” 59,6% констатували, що даний процес залежить від самої людини; 8,4% – від матері; 13,2% – від батька; 3% – від друзів; 3,3% – від педагогів; 1,7% – від інших родичів; 0,8% – не змогли дати конкретної відповіді.

Помічаємо, що більшість студентів впевнені в тому, що формування та розвиток духовного світу

людини залежить, перш за все, від неї самої. Цим підтверджується велика роль самовиховання у самореалізації та самоствердженні людини як особистості. Перехід до ринкової економіки потребує такої самореалізації та самоствердження людини, які втілювали б в себе високі громадянські якості, професійні здібності, творче натхнення, духовно-інтелектуальний потенціал та ін.

Ми ще раз в цьому переконаємось, аналізуючи відповіді студентів на питання: „Що Ви могли б сказати про свій настрій в останні місяці?”. Із загального числа опитаних студентів 12,7% заявили, що настрої прекрасні; 39,2% – настрої добрі; 15,3% – відчували напруження, роздратування; 8,1% – з’явилася розгубленість, жах, втома, нудьга. Звичайно, приємно відмітити, що більше половини опитаних студентів мають оптимістичний настрій, який сприяє їх навчанню та допомагає в повсякденному житті. Проте 24,7% респондентів відчують наслідки впливу того соціального середовища, яке безпосередньо впливає на їх життя, навчання та настрої.

Проаналізувавши дослідження, яке ми провели зі студентами-другокурсниками педагогічного факультету, приходимо до висновку, що актуальною проблемою формування особистості студента є його духовний розвиток. Формуючи особистість студента, варто виділити такі духовні цінності:

морального змісту – у спілкуванні з людьми орієнтація на гуманізм, добро, злагоду, мужність, мудрість, правдивість, відповідальність і ін.;

релігійного – орієнтація на милосердя, вірність, самоочищення, покаєння, віру, надію, любов, толерантність та ін.;

естетичного – орієнтація на прекрасне.

Система виховання духовності особистості студента вищої школи включає в себе три взаємопов’язані компоненти (виховання в процесі навчання, позаурочну виховну роботу, морально-психологічний стан спілкування в колективі):

навчання – одне з основних джерел формування духовності. Духовні якості студента формуються під час вивчення культурологічних курсів: історія культури, історія мистецтв, міфологія, культурологія, філософія культури і мистецтв, філософія антропології і ін.;

дисциплін етичного і естетичного спрямування, складовими яких можуть бути вивчення спецкурсів „Етика педагогічної спадщини”, „Педагогічна етика”, „Етико-філософський зміст Біблії” і ін.;

інтегрованих гуманітарних курсів: „Психологія моралі”, „Педагогіка як явище культури”, „Фізична культура в контексті культурології” і ін.

Наукова самостійна робота, конкурси педагогічних майстрів, заняття в центрах православної педагогіки, різноманітних наукових клубах впливають на формування уявлень і знань, впровадження норм і цінностей, формування високого рівня духовності студентської молоді. Духовний світ людини закладається ще в сім’ї, продовжує формуватися в процесі самовиховання.

Велику виховну роботу може проводити рада з питань формування і розвитку національної культури та духовності студентів, яку можна створити при гуманітарних кафедрах. Важливе місце у формуванні духовності особистості студента має займати художня самодіяльність. Велику увагу питанню формування духовності студента в навчальний і позаурочний час приділяють на педагогічному факультеті нашого університету. Зокрема, студенти педфаку взяли участь у міжрегіональній студентській науково-практичній конференції „Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами українського етнодизайну”, що проходила в Житомирському державному університеті ім. І.Франка, де роботи студентів-учасників були визнані кращими і опубліковані у збірнику наукових праць. Цікаво пройшла науково-практична конференція „За здоровий спосіб життя”, на якій були присутні лікарі з обласного державного центру „Здоров’я”, наркологічного диспансеру та член Міжнародної академії тверезості. На факультеті створено „Артклуб”, який планується зареєструвати, як студентську громадську організацію. За участю студентської молоді проведений конкурс художньої самодіяльності першокурсників „Дебют – 2004”, конкурс на кращий малюнок „Дивосвіт”, присвячений дню святого Миколая, напередодні Міжнародного свята студентів проведений день самоврядування, до Дня вчителя – виставка стінгазет, вечір поезії. З надзвичайним піднесенням та урочистістю проходить в університеті посвята студентів у першокурсники.

Таким чином, аналізуючи всю вищеподану інформацію, можна зробити висновок, що духовність – це велике поєднання пізнавального, ціннісного, морально-естетичного відношення людини до дійсності, її здатність не просто мислити, але й співпереживати минуле, сучасне й майбутнє. Високий рівень духовності людини дає можливість їй самовідтворитися, гідно відкритися людям, виявляти до них почуття глибокої поваги і любові, бути вірними ідеям гуманізму і прагнути до їх реалізації у процесі своєї життєдіяльності, тобто стати особистістю в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валуїський О.О. Соціально-філософський аналіз духовності людини. // Гуманітарні науки і сучасність. Збірник наукових праць. – К., 2001. – С. 19-28.
2. Вернадський В.Й. Філософские мысли натуралиста. – М., 1988.
3. Гіптерс З. До проблеми виховання студента // Рідна школа. – 2000. – №11. – С.15-17.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997, С.106.
5. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. К.: Українсько-філософський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – С. 127-137, С. 294-298.

6. Кузь В.Г. Освіта і школа ХХІ століття // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 1. – С. 143-150.
7. Новий глумачний словник української мови / Укладачі: Яременко В., Сліпушко О. – К.: „Аконіт”, 2000. – С. 868-869.
8. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. – М., 1957. – С.262-263.
9. Сковорода Г. Твори: У 2 т. Т.І.-К., 1994. – С. 141.
10. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа. Вибрані твори: У 5 т. Т.4. – К.: Рад.школа, 1976. – С.188.
11. Щербань П. Формування духовної культури особистості // Рідна школа. – 1999. – № 7. – С. 28.

Резюме. В статті розкрит актуальний вопрос формування духовності личности студента в условиях обучения в вузе. Поданы разные подходы ученых к раскрытию понятия „духовность”. Проанализированы результаты экспериментального исследования по проблеме. Приведены примеры различных форм воспитательной работы со студентами в вузе.

Ключевые слова: духовность, духовные ценности, духовная культура, духовный мир человека, личность, ноосфера, моносубъект, полисубъект, метасубъект.

Summary. In his article deals with the urgent issue of the formation of student's „spiritual world” during the years of studies. Different approaches of scholars to the determination of the notion „spiritual world”. The analysis of the results of the experiment of the problem is made. The various forms of education are shown.

Key words: „spiritual world”, spiritual values, spiritual culture, person, neosphere, monosubject, polysubject, metasubject.

Одержано редакцією 01.09.2005

УДК: 377.1

Н.В. ДУПАК

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗРОБКИ СТАНДАРТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Резюме. У статті аналізується спільне й особливе у підходах до розробки стандартів у системах професійної освіти Німеччини, Великої Британії і США; обґрунтовано необхідність запровадження прогресивних ідей зарубіжного й вітчизняного досвіду стандартизації, окреслено перспективи розвитку професійної освіти в Україні.

Ключові слова: світовий стандарт якості, компетенції, неперервна освіта, єдиний освітній простір.

Постановка проблеми. Глобальні проблеми ХХІ сторіччя, стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, завдання підготовки виробничого персоналу для різних секторів промисловості, сільського господарства і сфери послуг, вимагають теоретико-методологічного обґрунтування нової концепції розвитку професійної освіти і навчання.

У сучасних умовах економічного розвитку України нагальним завданням для системи освіти є удосконалення мережі навчальних закладів професійної освіти, створення навчальних закладів нового типу, інтеграція номенклатури професій, створення нових стандартів професійної освіти, розробка нових навчальних планів і програм, що неможливо без інтеграції з міжнародними освітніми системами статистики і стандартами. Необхідно розширювати і поглиблювати міжнародне співробітництво в галузі професійної освіти, створювати і творчо впроваджувати прогресивні ідеї зарубіжного і вітчизняного досвіду, інтеграції національної системи професійної освіти в міжнародний освітній простір [1, 29].

Процеси в галузі професійної освіти набули нового характеру розвитку, що стало слідством розвитку політики Європейського Союзу в галузі професійної освіти за останні десятиліття. Початок даному процесові було покладено на засіданні Європейської Ради у Лісабоні в березні 2000 року. На цьому засіданні учасники офіційно підтвердили статус освіти як невід'ємної частини економічної й соціальної політики, фактору підвищення конкурентоздатності Європи, зближення її народів і забезпечення повноцінного розвитку громадян [8].

На цьому ж засіданні було позначено стратегічну мету розвитку Європейського Союзу, а саме – перетворення його у суспільство, що динамічно розвивається та засноване на знаннях. Невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку є якісна професійна освіта, оскільки вона забезпечує консолідацію суспільства, підвищення соціальної активності громадян, їхньої мобільності, розширення можливостей працевлаштування й посилення конкурентоздатності.

На робочому засіданні у Барселоні в березні 2002 р. ЄС прийняв Робочу програму по реалізації завдань, що передбачає створення в Європі до 2010 р. системи професійної освіти й навчання, яка стане світовим стандартом якості [7].

Окрім зазначеного, Програма передбачала додаткові заходи щодо впровадження механізмів забезпечення прозорості й взаємного визнання дипломів і кваліфікацій, включаючи заходи щодо зразка реалізованих у рамках Болонського процесу, скоректовані з урахуванням особливостей професійної освіти.

У європейському розумінні, стандарти професійної освіти покликані відображати у збалансованій формі вимоги ринку праці й різних категорій його учасників, – тому вони повинні ґрунтуватися на професійних стандартах й аналізі ринку праці.

Як правило, стандарти професійної освіти встановлюються: органами державної влади (національними

ЗМІСТ

<i>Переднє слово ректора РДГУ Постоловського Р.М.</i>	3
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Інноваційна діяльність кафедри теорії і методики виховання	4
<i>Лісова С.В.</i> Сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива	13
<i>Безкорвайна О.В.</i> Гуманістичні ціннісні орієнтири як основа формування толерантної особистості сучасного підлітка	17
<i>Хамедюк Н.С.</i> Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності	23
<i>Рабченюк Т.С.</i> Особливості виховання обдарованої дитини в сучасному навчальному закладі	27
<i>Матюхіна Н.В.</i> Розвиток творчої обдарованості учнів у процесі навчально-виховної діяльності вчителя	32
<i>Дем'янюк Б.П.</i> Формування наукового світогляду школярів при викладанні фізики у сучасній школі	36
<i>Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І.</i> Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної „школи – родини”	39
<i>Черній А.Л.</i> Організаційно-педагогічні засади виховного процесу в організації пласт	44
<i>Сойчук Р.Л.</i> Контрасти американської системи виховання	46
<i>Тимощук Н. С.</i> Оновлення змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання таршокласників у позакласній роботі	49
<i>Пилипей О.В.</i> Використання інтерактивних методик в навчально-виховній роботі вчителя-словесника	54
<i>Назаренко Г.А.</i> Культура міжетнічних відносин старшокласників: результати констатуючого етапу ксперименту та завдання виховної діяльності	58
<i>Чернишина В.М.</i> Формування ціннісних орієнтацій в системі діяльності педагогічного колективу	63
<i>Кириленко С.В.</i> Громадянська відповідальність як показник сформованості культури здоров'я	67
<i>Косарєва Н.І.</i> Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу	70
<i>Павелків О.М.</i> Формування в учнів інтересу до підприємницької діяльності у процесі оволодіння економічним розрахунком	73
<i>Павелків Р.В.</i> Експериментальне вивчення особливостей самостійності сучасних молодших школярів	76
<i>Оржеховська В.М.</i> Превентивна педагогіка – наука пізнання	80
<i>Левківський М.В.</i> Соціальна зрілість старшокласників (підходи до формування)	85
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування ноосферної моральної позиції старшокласників	87
<i>Кукалець М.В.</i> Дидактичні аспекти підготовки учнів до засвоєння навчального матеріалу	91
<i>Гавлітіна Т.М.</i> Завдання і зміст національно-патріотичного виховання підлітків в позашкільних навчальних закладах	95
<i>Кособуцька Г.П.</i> Кредитно-модульна система: завдання, пошук, результати у вищому навчальному закладі	98
<i>Наумчук Г.І.</i> Духовність і формування особистості майбутнього вчителя	103
<i>Дупак Н.В.</i> Зарубіжний досвід розробки стандартів професійної освіти	107
<i>Красовська О.О.</i> Естетична освіта студентів педагогічного факультету	113
<i>Крижановська Т.І.</i> Шляхи оновлення професійної підготовки музикантів-педагогів у курсі “історія музики”	116
<i>Петренко О.Б.</i> Громадянська спрямованість діяльності українських просвітительок кінця ХІХ – початку Х ст.	119
<i>Федорченко Т.Є.</i> Проблеми ненасильства в контексті дитячої безпритульності	122
<i>Габова Л.І.</i> ВІЛ/СНІД як чинник погіршення репродуктивного здоров'я неповнолітніх	125
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Основи роботи з вокальним ансамблем	128
<i>Graca Tadeusz</i> Etapy kształtowania umiejętności w kształceniu zawodowym	132
<i>Рабченюк Т.С.</i> Індивідуальне навчально-дослідне завдання як вид самостійної роботи студента творчого характеру	135
<i>Ціпан Т.С.</i> Громадське виховання в умовах дитячо-юнацького руху: історичний аспект	141
<i>Якимчук М.Ю.</i> Особливості навчання і виховання обдарованих дітей	148
<i>Відомості про авторів</i>	152

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Дем'янюк Т.Д.*

Відповідальний за підготовку збірника до видання *Янцур М.С.*

Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*

Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 12.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 22,86. Обл. вид. арк. 23,19. Замовлення № 1/6. Наклад 120

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет,
кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне:
РДГУ, 2005. – 155 с.**

ISBN 966 – 7281 – 08 – 3.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20